дієслів мисленнєвої діяльності англійської мови, можна подати наступним чином. Дана лексема в функції предиката передає: – семантику припущення; – семантику роздумів, уявлення; – семантику думки і знання; – семантику віри і надії; – семантику оцінки і конклюзивного виведення. Дієслово *think* може мати різні семантичні варіанти прочитання, де він функціонує як дієслово мислення і мисленнєвої діяльності. Актуалізація одного з цих значень відбувається тільки в реальній комунікативній ситуації. З цієї причини необхідно вивчення контекстів реалізації потенційних фреймових значень ментальних дієслів і їх похідних, оскільки структурно-синтаксичні параметри зумовлюють експлікацію того чи іншого фреймового значення.

Список використаних джерел

1. Oxford English Dictionary: the definitive record of the English language. Oxford : Oxford University Press, 2021. URL: https://www.oed.com/ (дата звернення 02.03.2021).
2. Кероп'ян А. Р. Лексико-семантична структура російський та англійських дієслів мовлення : дис. на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук : 10.02.17. Донецьк, 2003. 234 с.
3. Павленко В. Г. Когнитивно-семантические и структурные свойства лексических единиц мыслительной деятельности в английском языке : дис. на соискание ученой степени кандидата филологических наук : 10.02.04. Пятигорск, 2013. 211 с.
4. Протащук А. А. Мовні характеристики англомовних мисленнєвих категорій та їхнє відтворення українською мовою : маг. дис. на здобуття ступеня магістра : 10.02.04. Київ, 2018. 175 с.

Любов Байдюк

КЛАСИФІКАЦІЯ МОВЛЕННЄВИХ АКТІВ ЯК КОМПОНЕНТІВ ПРАГМАТИЧНОГО МОДУЛЯ ДИСКУРСУ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

Підхід до мовленнєвого акту, як до способу досягнення мовцем певної мети й вивчення мовних засобів, які використовуються – важлива особливість теорії мовленнєвих актів і теорії дискурсу, яка привернула увагу багатьох лінгвістів. На думку Ф. Бацевича, мовленнєвий акт – це «цілеспрямована мовленнєва дія, що здійснюється згідно з приниципами і правилами мовленнєвої поведінки, прийнятою в даному суспільстві; мінімальна одиниця нормативної соціомовленнєвої поведінки, що розглядається в межах прагматичної ситуації» [1, с. 170].

Дж. Серль виділяє такі типи мовленнєвих актів:

1) репрезентативи (вважати, констатувати, передбачати, стверджувати, заперечувати, робити висновки та ін.);
2) директиви (наказувати, командувати, дозволяти, радити, запрошувати та ін.);
3) комісиви (намагатися, обіцяти, зобов'язуватися та ін.);
4) експресиви (дякувати, вітати, просити вибачення, співчувати та ін.);
5) декларації (заявляти, оголошувати та ін.).

Натомість В. Гак пропонує виділяти всього два види таких одиниць: інформативні й неінформативні мовленнєві акти [2, с. 561]. До перших належать мовленнєві акти констатуючого і перформативного характеру, до других – контактоустановлювальні, емоційно-оцінні та ін.

Ми поділяємо позицію тих авторів, які пропонують використовувати універсальну типологію мовленнєвих актів. Так, Е. Руле та його однодумці [5, с. 167] на основі двох критеріїв – цілеспрямованості (*orientation illocutoire*) й очікуваної реакції (*réactions de réponse et de ratification)* – виділяють такі класи мовленнєвих актів, як:

1) інформативи (*informations),* які можна описати формулою *dire de croire;*
2) питання (*questions*), описувані формулою *dire de dire*;
3) вимоги (*requitês)*, описувані формулою *dire de faire.*

Інший підхід до класифікації ілокутивних актів пропонує Н. Рябцева [4, с. 144–145]. Автор поділяє всі ілокутивні акти на бенефактивні, апелятивні й акузативні для адресата. Так, направлені на слухача перформативні корисні повідомлення можуть бути порадою, попередженням, запрошенням, пропозицією та ін. Здійснюючи такі акти, мовець передає своє небайдуже ставлення до співрозмовника, тобто виражає емпатію, включення сфери інтересів адресата у свою особисту сферу. Бенефактивні повідомлення конструктивні: вони встановлюють позитивний психологічний зв'язок між комунікантами.

Висловлювання, які апелюють до адресата, спонукають його до емпатії й виражають психологічний тиск мовця на слухача. Констатуючи факт своєї біографії й переживаючи її, суб'єкт мовлення підштовхує адресата до реакції, яка вимагає від нього включення вказаного факту в його особисту сферу (наприклад: *Мені незручно тут сидіти*. *Поміняймося місцями*). Апелятивні повідомлення наступальні, «агресивні», вони змушують адресата переживати факти особистої сфери мовця як власної.

Акузативні повідомлення – погроза, заборона, викриття – виражають різні інтереси мовця й слухача, розмежування їх особистісних сфер, психологічну дистанцію й відчуження між ними. Такі висловлювання деструктивні: вони протиставляють сфери інтересів мовця й слухача.

Ця класифікація нам видається найбільш слушною, оскільки вона опирається не тільки на ілокутивний критерій, але й на інтерактивний. Дійсно, емпатія відображає особливості взаємодії комунікантів у процесі

спілкування, а точніше – їх залучення у сфери інтересів один одного.

Розглянемо класифікацію мовленнєвих актів на основі інтерактивного критерію, яку запропонувала Н. Кудрявцева. Відповідно до охоплення комунікантів усі мовленнєві акти можна поділити на три групи: алокутивні, елокутивні, делокутивні [3, с. 55].

Критерії, які дозволяють розмежувати алокутивні акти від інших, полягають у тому, що

1) слухач представлений у мовленнєвому акті через різні мовні форми (особові займенники *tu / vous,* власні назви або загальні, які дозволяють ідентифікувати адресата; звернених до нього наказових або питальних форм дієслова та ін.);

2) слухач може експлікувати свій комунікативний статус (*Jefais l'objet d'un ordre, d'une question, d'un appel, d'un avertissement*), на що мовець може сказати: *Je donne/fais un ordre, une question, un avertissement etc.;*

3) після алокутивного акту мовлення адресанта припиняється, щоб той міг відповідно відреагувати на нього, крім того, у звичайних умовах слухач зобов'язаний відреагувати на алокутивний мовленнєвий акт.

Елокутивний мовленнєвий акт характеризується тим, що в ньому мовець виражає свою позицію до того, що він говорить.

Критеріями цього акту є такі:

1) адресат зазвичай не представлений у цьому, а, навпаки, присутній за допомогою різних мовних форм (особових займенників 1 особи *je / nous;* власних та загальних назв, які дозволяють ідентифікувати його; окличних або оптативних елементів та ін.): *Je pense qu'il a tort. Je, soussigné X, accepte de louer l'appartement à Y. Puisse-t-il réussir!;*

2) слухач не може експлікувати свою інтерактивну позицію, якщо скаже *Jefais l'objet de...*, оскільки не він є предметом мовлення. Мовець, навпаки, може експліцитно заявити про свій комунікативний статус, сказавши *Moi, je pense / crois/ souhaite / veux que...;*

3) після здійснення елокутивного акту (на відміну від алокутивного) мовлення адресанта не обов'язково переривається, оскільки слухач не повинен на нього реагувати [3, с. 55–56].

Зауважимо, що, хоча будь-який мовленнєвий акт адресований співрозмовнику, не кожний з них є алокутивним. Так, мовленнєвий акт *Je dois partir* призначений конкретному співрозмовнику, але останній формально не залучений до цього акту й не представлений у ньому. Навіть якби висловлювання містило займенник 2 особи (*Je dois te / vons dire que je ne m'y attendais pas*), мовленнєвий акт не змінив би свого інтерактивного (елокутивного) статусу: адресат присутній у висловлюванні у зв'язку з дією *dire,* а не з дією *devoir* і не зобов'язаний реагувати на цей мовленнєвий акт. Інакше кажучи, якщо відносно алокутивних мовленнєвих актів можна сказати, що до них залучені обидва комуніканти (слухач є об'єктом дії, позначуваної модально-прагматичним, зазвичай перформа-

тивним, дієсловом, ужитим мовцем), до елокутивних мовленнєвих актів адресат не залучений. Не випадково, що, на відміну від елокутивів, комунікативний статус слухача в алокутивних мовленнєвих актах зазвичай може бути описаний за допомогою пасивної конструкції: *Tu es / vous êtes informé, prévenu, autorisé, prié, interrogé, invité* та ін.

Делокутивний мовленнєвий акт характеризується тим, що ні мовець, ні слухач формально до нього не залучені й у ньому не представлені: *Il est vrai que ce n'est pas simple*.

Критеріями цього акту є такі:

1) висловлювання мають або безособову форму (*Il / C'est certain qu'il viendra*), або містять посилання на іншого мовця, тобто є формою вираження переданого мовлення (*Il a dit qu'il viendrait*);

2) ні мовець, ні слухач не можуть експлікувати свою інтерактивну позицію, сказавши *Je fais I'objet de.. / Je fais..,* оскільки висловлювання існує «само собою»;

3) після делокутивного акту мовлення мовця не переривається, а слухач не повинен реагувати на цей акт [3, с. 59].

Отже, кожний із трьох типів мовленнєвих актів може в подальшому диференціюватися завдяки різноманітності ілокутивних модальностей, які реалізуються в цих актах. Так, алокутивні мовленнєві акти можуть виражати розпорядження, питання, попередження тощо, з одного боку, залучення мовця і слухача до комунікативного акту, а з іншого, – спосіб залучення кожного з них до цього акту та інтенції мовця. Наприклад, мовленнєвий акт наказу залучає слухача до комунікації таким чином, що для нього не існує іншої альтернативи, крім як реагувати на волевиявлення з боку мовця. Навпаки, мовленнєвий акт поради передбачає, що слухач може або не може скористатися тим, що йому пропонує мовець.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: Академія, 2004. 342 с.
2. Гак В. Г. Языковые преобразования. М.: Языки русской культуры, 1998. – 764 с.
3. Кудрявцева Н. Б. Дискурс и система сочинительных союзов современного французского языка: дис. ... канд. филол. наук. М.: МГЛУ, 2009. 388 с.
4. Рябцева Н. К. Истинность в субъективно-модальном контексте. *Логический анализ языка: истина и истинность в культуре и языке*. М.: Наука, 1995. С. 139–151.
5. Roulet E. Une approche modulaire de la complexité de 1'organisation du discours. *Approches modulaires: de la langue au discours*. Lausanne: Delauchaux & Niestlé, 1999. P. 187–256.